

Whangārei heke whakararo, o Mātaatua ka ahu whērā atu ai ki Te Tai Rāwhiti. Āe rānei, kāore rānei e tika tonu ana tērā whakapae i roto i te rā nei?

Ko au e kī ana kua kore kē noa atu i pērā te kaha o ēnei rohe pērā i ngā tau ki muri. Kua kaha kē te rangiwhāwhā o te reo Pākehā ki ēnei rohe, ā, e tino karawheta kē ana te reo Māori kia noho mai hei reo matua, ahakoa ōna kaumātua o ngā rohe katoa nei e kaha tonu ana ki tō rātou reo i whāngaia mai ai rātou.

Kotahi te iwi i āta whakatakoto mahere, i āta hoahoa i tētahi āhuatanga e ora mai ai te reo i waenganui i a rātou i a rātou i kite ai kua kore kē te nuinga o ngā kaumātua i mōhio ki te kōrero Māori, ā, ko tōna tokoono, tokowhitu noa nei i te ora tonu i whāngaia mai ki te reo. I roto i te wā kua ngaro katoa ērā ki te wahangūtanga o te tangata.

I runga anō i tō rātou kaha me te kore i whakawā, i whakatakē rānei nō wai te reo e matatau ai rātou, ka whakamomori te iwi nei, ā, e rua tekau mā rima tau ki muri ka taea te kī kua puta ngā ihu, ā, e tipu haere nei tōna whakatipuranga matatau ki te reo. Raukawa ki te tonga, tēnā koutou.

Inā i whērā katoa ngā iwi i kaha nei te ngaro o te reo arā kē noa atu te ora mai, ā, kua kore i kaha te pā mai o te mānakanaka, o te mānatunatu kei kore e ora ā kō tonu ake nei.

(Hei te He Muka ka whai ake te roanga atu o ngā kōrero)

TE AROTAKE I TE MUKA

Kua raua mai ki tēnei o ngā Muka tētahi rārangi pātai e mōhio ai te Taura Whiri e pēhea ana ngā whakaaro o te hunga pānui i te Muka ki ēnei pitopito kōrero, arā, e pai ana rānei, e rerekē ana rānei, e pēhea kē ana rānei.

E rua ngā wāhanga o tēnei arotake. He titiro whakamuri tā te wāhanga tuatahi. Kei tēnei wāhanga ngā pātai e pā ana ki ngā Muka e whā kua puta i roto i te 12 marama kua pahure. Ka tirohia ngā whakautu

ki ēnei pātai e te tūtei whakapaunga moni a te Kāwanatanga, arā, e te Tari Tātari Kaute o Aotearoa, e taea ai e rātou te whakatau mēnā he kaupapa tēnei e whaitake ana, he moumou moni noa iho rānei.

Kua āhua pai tonu ā koutou whakautu ki ēnei pātai i roto i ngā tau, i runga pea i tō koutou mōhio e tirohia ana ēnei whakautu e tērā o ngā tari kāwanatanga. Engari kei konei mātou o te Taura Whiri e whakaaro ana kāre e kore he whakaaro atu anō ō koutou, he whakahē, he whakatikatika, he īnoi, he aha atu rānei, e whaihua ake ai *He Muka* ki te hunga pānui. He mea pupuri pea ēnei whakaaro, he ngākau pai nō ētahi ki tēnei whakahaere Māori e taka nei ki raro i te kōnui arotake o te Kawanatanga.

I a mātou ka noho ki te āta whiriwhiri i ngā kaupapa ka whakahaerehia e Te Taura Whiri mō te 12 marama atu i te 1 o Hōngongoi 1997 (ko te ‘tau pūtea’ tēnei e whāia ana e te ao pakihi i Aotearoa) ka whakaaro iho mātou kua eke ki te wā e āta tirohia anō ai tēnei kaupapa, me kore e kitea he āhuatanga hou e ngahau ake ai te Muka, e kaha ake anō ai te hiahia o te iwi Māori whānui ki ēnei pitopito kōrero.

Nā konei kua noho mai te wāhanga tuarua o te rārangi pātai me tana titiro whakamua, me tā mātou īnoi kia kaha tonu koutou ki te tuku mai i ō koutou whakaaro e pai ake ai ngā Muka o muri atu. Mēnā he tokomaha tonu te hunga e pēnā ana te whakaaro, ā, he whakaaro ka taea e tēnei pito te whakatinana, ehara, ka pērā.

Nā reira ko te īnoi a mātou, kia wātea mai koutou ki te whakautu i ngā pātai o te rārangi pātai e mau atu nei (kāore pea e neke atu i te rima meneti ki te whakautu i te katoa o ngā pātai), ka tuku mai ai ki tō mātou tari (Te Taura Whiri i te Reo Māori, Pouaka Poutāpetaa 411, Te Whanga-nui-a-Tara.) Mā mātou e tango mai te tuarua o ngā whārangi hei tirotiro mā konei, ka kōpere atu i te whārangi tuatahi ki te Tari Arotake.